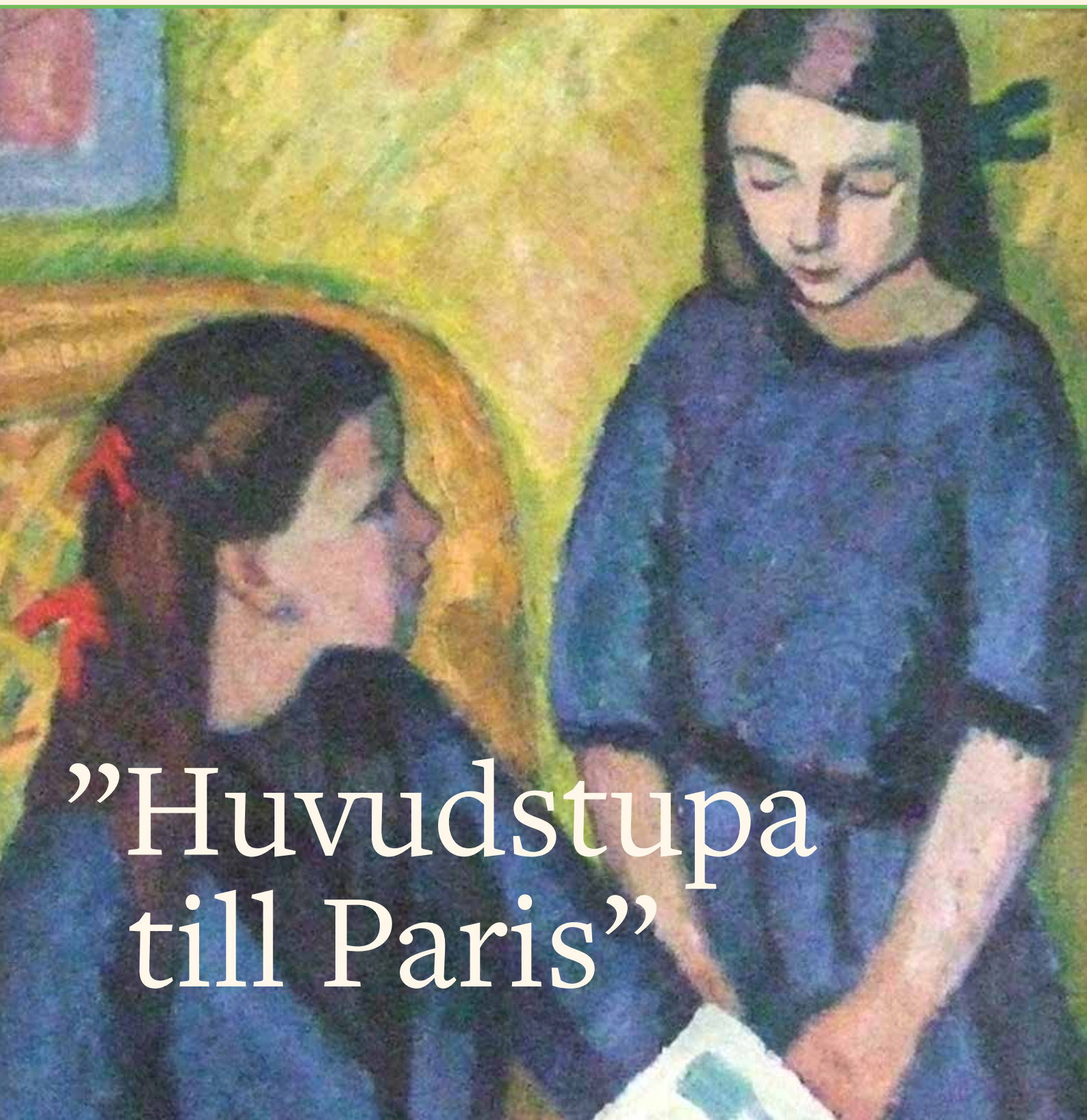

Wendelstvisan

Nr 61

Wendelas Vänner

November 2018

”Huvudstupa
till Paris”

• Gunnar Olof Hyllén-Cavallius • Gun-Britt Sundström •

Fiktion i flera former

"OM MAN VERKLIGEN vill förstå någonting, då är den fiktiva berättelsen det bästa verktyget att nå därhän". Så sade Björn Runeborg nyligen, intervjuad i Länstidningen Södertälje efter nomineringen till Augustpriset för sina "Socialdemokratiska noveller". Jag läste och höll med. Att i dessa motvilliga regeringsbildningstider återuppleva våra kändaste gamla sossar i runeborgsk tappning ger en viss relief till dagens politiska kaos.

Fiktion i flera former går som en röd tråd genom detta nummer av WendelAvisan. Gun-Britt Sundströms självbiografiska "Skrivliv", ger en bakgrund till hennes stora genombrott som författare 1976 med romanen "Maken" som lästs av generation efter generation. Många vill tro att den är självbiografisk. Men så enkelt är det inte. I april möter hon vår publik i Wendelahuset.

Maria Holmerin Nord har rest i Småland i den sagosamlade 200-åringen Olof Gunnar Hylltén-Cavallius fotspår. Det var han som en gång hjälpte Wendela till sin skönlitterära debut 1841 och som genom ett träget sagosamlade har gett ett ovärderligt underlag till dagens folklivsforskare. Den idag kanske mest kände, Bengt af Klintberg, kommer till oss nu den 25 november och berättar.

Vårt hittills första arrangemang för barn skedde på höstlovet och gick också i sagoberättandets tecken. I samarbete med Oktoberteatern ordnade vi dramatiserade spökerier

Av Ami Lönnroth
Journalist och författare
Ordförande Wendelas Vänner

för 6–12-åringar med Signe Hebbes och hushållerskan Thildas gengångare i huvudrollerna. Efteråt bjöds barnen på karameller av den snälle farbror Hierta. Nu sitter några av dem och skriver egna spökhistorier som bidrag till vår nyligen utlysta skrivartävling.

Mollie Faustman, Wendelas barnbarn, var författare men framför allt bildkonstnär. Hon är dessutom vår huskonstnär. Läs konstsamlaren Tom Lundins fina text om sina senaste Faustmanfynd och njut av bilderna!

Bild: Per Eric Mattsson (ovan) och Maria Holmerin Nord (nedan)

INNEHÅLL WENDELAVISAN NR 61 höst 2018

En rysk modell, två systrar och en baksida.....	3
G O Hylltén-Cavallius: "En ung man, som vill göra sig en karriär"	7
G O Hylltén-Cavallius: Riddaren av sagornas skatt.....	10
Brita Gretas sagor.....	13
Den motvilliga men älskade författaren	14
Socialdemokratins efterglöd.....	17
Ny bok om August Sohlman.....	18
Ett Almqvistcitat om dagen	19
1800-talets återkomst i mat, mode och musik.....	20
Wendelapriset och andra pris	21
Wendela inspirerar på Skansen	22
Programsidan	24

WendelAvisan

REDAKTION Per Eric Mattsson,
Ami Lönnroth och Annika Hamrud
GRAFISK FORM OCH OMSLAGSBILD
Maria Holmerin Nord, Formula Fri HB
TRYCK Kringel-Offset, Södertälje

MEDLEMSKAP I WENDELAS VÄNNER

Årsbetalande medlem 200 kr
Familjemedlemskap 250 kr
Ständigt medlemskap 2 500 kr
BG 362-0879 SWISH 1230068593

HEMSIDA OCH BLOGG

www.wendela.se

E-POST info@wendela.se

BUTIK Öppettider samma som restaurangen

WENDELA HEBBES HUS

Vettersgatan 4, 151 71 Södertälje

POSTADRESS

c/o Lönnroth Mattsson
Badhusgatan 8C, 151 73 Södertälje

WENDELA HEBBES RESTAURANG AB

Antoinette Mezher
08-550 866 75
Bankgiro 5147-0342
www.hebbevillan.se

WENDELAS VÄNNERS STYRELSE

Ordförande:

Ami Lönnroth, 070-324 95 14

Vice ordförande:

Birger Svanteson, 073-692 48 65

Ledamöter:

Karin Bergstedt, 08-550 60 974

Anita Göthammar, 070-307 35 29

Samira Ilia, 073-669 90 78

Helena Lundström Cronholm,
070-952 54 70

Annika Hamrud, annika.hamrud@gmail.com

Per Eric Mattsson, 070-661 22 21

Ester Rudolfsson Mattsson,
070-551 94 79

Hedersordförande:

Inga Lewenhaupt, 08-20 15 07

Hedersledamot:

Signe Andersson, 08-550 139 87

En rysk modell, två systrar och en baksida

Konstsamlaren Tom Lundin berättar om
några verk från Mollie Faustmans Paristid

Året 1910 studerade Mollie Faustman måleri i Paris, på våren vid "Cercle Russe" och på hösten vid L'Académie Matisse. I memoarboken "Då" skriver hon: "När jag fick höra om Matisse's skola, reste jag huvudstupa till Paris. Glad som en lärka och utan samvetsförebråelser. Jag hade då varit gift en månad."

KONSTNÄRINNAN Mollie Faustman (1883–1966) var en av det tidiga 1900-talets kvinnliga modernister tillsammans med bland andra Maj Bring, Vera Nilsson och Sigrid Hjertén. Några av dessa unga och radikala kvinnor åkte 1910 tillsammans med Einar Jolin och Isaac Grünewald med flera till Paris för att studera vid Matisse konstskola. Mollie hade redan under våren 1910 studerat vid "Cercle Russe", se nedan.

Om Mollie Faustmans liv kan man läsa i Lena Kårelands bok, som skildrar Mollie som konstnär, författare, radikal journalist och samhällskritiker. I denna tidning har tidigare skrivits om en konstutställning 1918.

Min första relation till Mollie var genom den tavla som fanns i mitt föräldrahem, "Flicka i grå klänning" (bild på sidan 5). Det var först under senare år, som det har varit möjligt att närmare spåra dess ursprung. Det var också en mycket spännande tavla genom den målning som fanns "à tergo", det vill säga på dukens baksida. Mer om detta längre fram.

När jag under en skollovsvecka 1964 tillbringade en dag i Stockholm,

Bilden på föregående sida är från L'Académie Matisse och tagen 1910. Henri Matisse sitter i mitten, Isaac Grünewald står bakom honom, Sigrid Hjertén sitter tvåa från höger i främsta raden. Vi har inte hittat Mollie på bilden.

passerade min far och jag Svea-Galleriet vid Sveavägen. Vi såg att dagen därpå skulle det öppna en stor retrospektiv utställning med Mollie Faustman. Hängningen av tavlor pågick för fullt och vi gick ned till utställningshallen, där vi fick gå runt en stund.

Där fanns tavlor av konstnärinnan från 1910-talet och fram till 1964. Alla tavlor var till salu utom en, som var markerad som "Privat" (bild på omslaget). Jag stannade till framför den en längre stund – den galleriansvariga kom fram och berättade att

Av Tom Lundin
Professor emeritus i psykiatri
och konstsamlare

tavlan ägdes av konstnärinnan och att hon kanske kunde vara villig att diskutera ett pris.

Mollie Faustman skulle komma dit en halvtimme senare för en radiointervju. Sagt och gjort; jag återvände, utan föräldraeskort.

Mollie berättade att hon hade

målat tavlan under sin tid (hösten 1910) vid Matisse konstskola och att det var två parisiska systrar. Var jag möjligen intresserad av att köpa den? Visst var jag det! Jag fick ett pris som var mindre än en tiondel av priset för de andra utställda tavlorna. När jag återkom efter två veckor för att hämta tavlan var alla konstverken sålda, många av dem till olika museer i Sverige. Kan det vara så att jag hade en fördel av att vara en så ung konstintresserad?

EFTER MINA föräldrars bortgång fick jag ta över "Flicka i grå klänning". Med hjälp av utställningskataloger har det varit möjligt att datera tavlan till 1917. Den var utställd första gången 1918, då konstnärinnan ställde ut tillsammans med Maj Bring, Gösta Chatham (gift med Mollie 1917–1926) och Rolf Trolle.

Målningen à tergo är intressant, eftersom den har samma färgställning som tavlan med de två systrarna från Paris (bild på sidan 3). Kanske var det så att hon målade den i Paris, rullade ihop duken och tog med sig den hem till Stockholm och använde dukens andra sida för sin nya målning.

Under åren, som har gått har flera målningar hamnat i min ägo. En tavla som har ett särskilt intresse är "Det heliga herrskapet". Den var Mollie Faustmans bidrag till en Bonniertävling 1922 för utsmyckning av Ansgarskapellet i Högalidskyrkan i Stockholm. Tävligen vanns av Einar Forseth. Denna stora tavla inköpte jag 2010 av en konsthandlare på Åland, men nu hänger den i Wendela Hebbes Hus i Södertälje. Mollies far, Edvard, var son till Wendela Hebbe och Lars Johan Hierta.

Våren 2018 blev det möjligt för mig att förvärva en annan tidig tavla av konstnären, "Den ryska modellen" (bild på sidan 6). Tavlan målades under konstnärinnans första månader i Paris, våren 1910, då hon var elev

vid "Cercle Russe" i Paris.

Målningen hade tidigare avbildats i memoarboken "Då", som kom ut 1958. Där beskriver Mollie Faustman sin tid vid de båda målarskolorna i Paris:

"Hur det var, så flyttade jag till Cercle Russe, en bra skola i rysk regi. Den låg i ett hus som inte kostat många ören att hyra. Ett otäckt mord hade ägt rum där för något år sen, så ingen ville bo där. Kom man litet tidigt på morgonen reste sig diverse bylten från sina primitiva nattläger, det var hemlösa ryssar som övernatade i skolan. De försörjde sig med diverse kvällsarbeten. En av dessa intellektuella ryskor, hon målade inte utan studerade medicin på Sorbonne, stod modell. Hon fattade något slags tycke för mig och poserade

billigt i min ateljé, som nu låg i Cité Falguière, ett ateljékomplex, omgivet av en liten trädgård, där näktergalar-na drillade de tider då näktergalar ska drilla. Hon var en grann kvinna av utpräglad rysk typ, vi pratade under pauserna och hon berättade en hel del om sitt ryska hemland. Hon var, som väl de flesta ryska intellektuella då, revolutionär. ... En annan gång frågade jag om det där modellståendet verkligen räckte att leva på. Då skrattade hon med sin stora mun och sa: 'ma petite, en vacker kvinna har andra möjligheter. Sånt är ovidkommande. Huvudsaken är att man får fortsätta med studierna.'

...

September 1910 gifte jag mig. Ingen kunde vara mer olämplig för äktenskap än jag. ... När jag fick

höra om Matisse's skola, reste jag huvudstupa till Paris. Glad som en lärka och utan samvetsförebräelser. Jag hade då varit gift en månad. Matisse's skola låg vid Boulevard des Invalides i ett gammal f.d. kloster. De allra flesta eleverna var nordbor, mest svenskar och norrmän. Vi var alla utan undantag, tror jag, hänfört lyckliga att arbeta där. Vi låg i, varenda stund modellen stod, och vi insöp vår lärares ord, som svampar suger vatten. Jag undrar om någon målarskola varit så älskad av eleverna som Matisse's skola, och om någon konstnär så missförstått hemma hos oss som Matisse? ... 'Effacer, ce n'est pas simplifier' [Att radera är inte att förenkla], sa han en dag till mig, då jag i nån slags vilja att vara 'modern', hade gjort några dekorativa krumelurer."

Målningen kom sedan att stanna i hennes egen ägo till 1964, då den ställdes ut på Svea-Galleriet under tiden 21 november till 6 december och då såldes till en privatperson. Vid försäljningen 2018, via en välkänd auktionsfirma, kom priset att bli mångdubbelt högre än vad som betalades 1964.

Litteratur:

Faustman, Mollie (1958) Då. Bonniers, Stockholm
Kåreland, Lena (2013) Jordens salt. Mollie Faustman, författare, konstnär, kåsör, kritiker. Carlssons bokförlag, Stockholm
Lundin, Tom (2016) "...fyra unga artister som ställa ut..." Ett 99-årsjubileum. WendelAvisan, Nr 57 november 2016, sid. 6-9

Bilden från L'Académie Matisse är hämtad från Sundsvalls Museum via Digitalt museum. Övriga bilder är tagna av Tom Lundin.

”En ung man, som vill göra sig en karriär”

Wendela Hebbes vänkrets i 1840-talets Stockholm var en sällsam blandning av unga och ambitiösa män i kulturens tjänst på olika sätt. En av dem var Gunnar Olof Hyltén-Cavallius, som i år skulle ha fyllt 200 år. I två artiklar möter vi honom i Stockholm och i Småland.

VÅREN 1840 är Wendela Hebbe i Stockholm för att ta sånglektioner. Hon utforskar också huvudstaden i sällskap med sin vän skaldinnan Euphrosyne (Julia Kristina Nyberg) och på egen hand.

En dag går hon upp på Kungliga biblioteket, då beläget i slottets nordöstra flygel. Där blir hon visad omkring av en ung och ganska nyanställd amanuens vid namn Gunnar Olof Hyltén-Cavallius.

Är det ett slumpens möte? De är båda två smålänningar och prästbarn. Biskop Tegnér är en gemensam bekant, likaså Christopher Isac Heurlin, just då biskop i Visby och statssekreterare i ecklesiastikdepartementet, kusin till Gunnar Olofs mamma Anna Elisabeth Hyltenius. Har någon av dem brevledes presenterat dem för varandra?

Källorna tiger, men jag tror att

Wendela och Gunnar Olof hur som helst omedelbart kom bra överens och hade mycket att samspråka om.

Gunnar Olof är nyinflyttad till Stockholm. Han är tio år yngre än Wendela och nyligen färdig med sina studier i Uppsala. I början vantrivdes han både på jobbet och i Stockholm, berättar han i sina självbiografiska anteckningar ”Ur mitt framfarna liv”. Brevledes bad han sin far kyrkoherden Carl Fredrik Cavallius om tillstånd att få bryta sin lärda bana för att i stället ”gå in vid artilleriet eller fortifikationen samt derefter i utländsk tjänst”. Men hans mer sarsade far sa klokt nog nej till sonens svärmiska flyktdrömmar.

Tjänsten visar sig så småningom ha sina ljuspunkter:

”Såsom jag var den yngste och hyggligaste bland tjänstemännen, blef det nästan alltid min uppgift att

Av Maria Holmerin Nord
Historieintresserad formgivare
av WendelAvisan

för främlingarna visa stället märkvärdigheter, och jag gjorde det con amore, synnerligast när de besökande voro vackra, eleganta damer, dem jag då gerna ledsagade äfven till det angränsande målningsgalleriet”, skriver Gunnar Olof.

”Naturligtvis vann jag på detta sätt en viss ledighet i beröring med folk af den finaste bildningston äfvensom öfning att tala främmande språk, allt saker som någon gång kunna blifva till nytta för en ung man, som vill göra sig en karriär här i världen”.

DEN UNGE extraordinäre biblioteks-amanuensen verkar ha vunnit Wendelas förtroende, för det dröjer inte länge förrän hon skickar sitt förstlingsverk, romanen Arabella, till honom med en bön att han ska förmå sin chef Adolph Ivar Arwidsson att ”genomögna” det.

Gunnar Olof går i stället till Lars Johan Hierta, som antar manuset för sitt Nytt läsebibliotek. Det är ett utmärkt exempel på en liten handling som ska komma att få stora och oväntade konsekvenser.

Den engelske litteratören, filologen och fornforskaren George Stephens blir Gunnar Olofs bäste vän och hösten 1841 flyttar han in hos George och hans fru Mary Bennet i Ehrenstralska huset i Gamla stan (i dag Storkyrkoskolan och Estniska skolan).

”Hemma i N:o 20 Tyska Brunn bildade sig efterhand en slags litterär klubb, som utvidgade sig till en stor krets af den tidens vetenskapsmän och litteratörer i hufvudstaden. — — Utöfver denna trängre krets kom jag småningom i beröring med hufvudstadens och landets

Konstnären Nils Blommér ansågs förverkliga Konstnärsgilletts syfte i sin konst med motiv från den fornnordiska mytologin. Här ”Idun och Brage”. Han målade Gunnar Olofs porträtt 1846 (föregående sida).

mera kända personligheter. Hos min snillrike frände Heurlin, vid hvilken jag var fästad med stor tillgifvenhet, lärde jag känna många af den tidens ryktbarheter vid riksdagen. Berzelius besökte jag några gånger i bror Carls ärenden. Thomander, Hierta, Almquist råkade jag ofta hos fru Hebbe; och jag erinrar mig ännu ett besök, som jag gjorde A. den 27 Januari 1845, då han under flera timmar för mig spelade folkmelodier från olika länder, till största delen af en vild och sällsam skönhet.”

1843 tar Gunnar Olof och George initiativ till Svenska fornskriftsällskapet. 1846 grundar Gunnar Olof Konstnärsgillet tillsammans med bland andra konstnären och konsthistorikern Nils Månsson Mandelgren. 1847 tillkommer Artisternas och Litteratörernas Pensionskassa.

Konstnärsgillet ska ”i fosterländsk anda verka för de sköna konsterna”

men blir varteftersom mer och mer skandinavistiskt. På KB sysslar han helst med de medeltida manuskripten. Hans hjärta klappar dock hetast för ”folkvisan, sägnen, sagan, gåtan och vidskepelsen”. Redan som ung hade han börjat samla berättelser från sin hembygd.

”JAG VILLE från folkets läppar samla materialerna till ännu en Edda, som skulle åt framtiden bevara svenska folkets mytiskt-poetiska föreställningar om naturen och människolifvet.”

En liten del av hans samlade sagor ger han ut tillsammans med George Stephens 1844 och 1849. Samlingarna blir ingen succé och han lägger materialet på hyllan.

1846 förlovar sig Gunnar Olof med bokförläggardottern Sophie Haeggström. Medan han samlar mod till att fria skriver han ett dramatiskt skådespel i fyra akter, som får nam-

Oscar I (1799–1859) målad av Carl Staaf. "Min ende vän", kallar Gunnar Olof Hyltén-Cavallius honom. Tavlans finns på Nationalmuseum.

net Dackefejden. "Sedan manuskriptet blivit läst inför det litterära kotteri, som samlades omkring fru Hebbe, inlemnades pjesen genom henne till Kongl. Teaterstyrelsen och blef den 6. Augusti 1846 antagen till spelning. Den gafs första gången den 26. November samma år. Salongen var fullsatt och äfven konung Oscar närvarande – ett ynnestprof, hvarom han en gång längre fram påminde mig."

SÅ FICK Wendela en möjlighet att betala tillbaka hans hjälp och vänlighet några år tidigare.

Tio år senare blir Gunnar Olof överraskande chef för Kongl. Teatern och då hårdnar tonen mellan honom och Wendela.

"Inom hufvudstadens politiska

kretsar fick jag och genast många vedersakare. Jag hade ansetts tillhöra det liberala partiet och var nu med ens blifven en utpräglad konungatjenare. Detta var illa, mycket illa. — — — Till mina fiender sällade sig på denna tid dels en hop medlemmar af Börsen, anförda af grosshandlare Schwan och stasmäklare Berling, dels ock mina forna vänner i Aftonbladet, herr Lars Hierta och hans älskarinna fru V. Hebbe. — — — Hierta slutligen, som uppvaktade mig med långa, slingriga bref, innehållande hans krigsförklaring, var uppretad deröfver, att fru Hebbes dotter Signe, nyligen antagen till elev vid teatern, icke på begäran genast fick uppträda såsom Ofelia i 'Hamlet'", skriver Gunnar Olof.

Rimligen är det Thecla som är föremål för Lars och Wendelas omsorg,

Signe har redan påbörjat sina studier i Paris.

Enligt Wendelas biograf Brita Hebbe finns ett tiotal brev från Wendela till Gunnar Olof bevarade. När hon har skällt extra mycket på honom, framför allt för elevskolans tillkortakommanden, ber hon att han för gammal vänskaps skull ska bränna brevet. Vilket han meddelade att han hade gjort men inte gjorde. Det är vi i dag ytterst tacksamma för.

I SINA MINNEN kallar Gunnar Olof kung Oskar I för sin ende vän under sina första år som teaterdirektör. Men kungen har en hjärntumör och är döende. Hösten 1858 tar kronprins Karl över. Han och Gunnar Olof kommer omedelbart på kant med varandra, gamla fiender ser sin chans och alltihop når sin klimax i samband med Karl XV:s kröning i maj 1860.

Gunnar Olof orkar inte längre. Han begär tjänstledigt och gör en trevare efter "landshöfdingeplatsen i Jemtlands län, då den svagast avlönade i hela riket".

I oktober får han ett annat erbjudande. Vad säger han om att bli utsänd som diplomat till Rio de Janeiro i Brasilien? Efter två månaders vända tackar han ja och lämnar sin familj, Stockholm och Sverige i februari 1861. "Mina svågrar och min hustru följde mig på jernvägen till Södertelje. Der skildes vi åt kl. 1 på middagen, och det kändes i mitt hjerta, såsom hade jag skilts ifrån lifvet. Min hustru återvände till hemmet, till våra små barn, och jag – gick i landsflykt."

Riddaren av sagornas skatt

I dag är det hans gärning som sagosamlare och folklivsforskare som gör att vi minns Gunnar Olof Hylltén-Cavallius. Han har kallats ”den svenska etnologins fader” och, inte minst, skapade han Sagobygden.

PER GUSTAVSSON är en av Gunnar Olofs arvtagare, sagoberättare, författare och ordförande i Berättarnätet Kronoberg. Vi träffas på Sagomuseet i Ljungby. Här finns delar av Gunnar Olof Hylltén-Cavallius arbetsrum i ett av de innersta rummen. Ett exotiskt kattskinn ligger under skrivbordet, som ett minne från Brasilien. Vistelsen där kostade honom nästan livet men blev en katalysator för hans fortsatta gärning.

– Idag talar vi om sagorna och berättandet som en del av det immateriella kulturarvet, säger Per. På 1980-talet blev han fascinerad av Mickel i Långhult, en av Gunnar Olofs informanter, och började berätta hans sagor och gestalta hans liv.

– Vi blev några stycken och långsamt växte verksamheten fram. Vi ville visa att berättarskatten är mycket rikare än vi tror och långt ifrån bara sagor för barn. Tvärtom. Sagor kan vara olämpliga, fula och provocerande och inte alls för barnaöron.

Nästa år fyller museet 20 år och Berättarnätet ska arrangera sin 30:e Berättarfestival. Förra året nominerade Sveriges regering deras arbete till Unescos register över goda metodiska exempel för att bevara det immateriella kulturarvet, Sverige första nominering någonsin.

– Det var förresten tur att sagosamlingarna Gunnar Olof gav ut tillsam-

mans med George Stephens gick så dåligt, säger Per oförmodat.

– Han skrev nämligen om det stoff han fick från Mickel i Långhult, Halta-Cajsa i Ryd, fru Angel, Sven Sederström med flera, ersatte deras mer raka berättande med ett arkaiserande, medeltida språk. Sedan slängde han originalen.

Gunnar Olof sökte i första hand ett litterärt och historiskt ideal, inte en trohet mot originalberättelserna.

DET BLEV BARA två års diplomatisk tjänst i Brasilien för Gunnar Olofs del. Han drabbades av en nervinflammation som vållade honom outhärliga plågor och höll på att göra honom förlamad. Enda räddningen var att begära tjänstledigt och återvända hem till Sverige och familjen igen. Han blev bättre men aldrig riktigt frisk igen.

Mötet med en annan kontinent och ett annat lands kultur gjorde avtryck. Ett främmande sammanhang kan göra det lättare att få syn på det som är ens eget. Gunnar Olof bestämde sig för att sammanställa och ge ut det material han hade om sin hembygd.

Han hade samlat nästan hela sitt liv, inspirerad av Erik Gustaf Geijers och Arvid August Afzelius samling Svenska folkvisor som kom ut 1814–16. Hans avhandling under

Per Gustavsson och artikelförfattaren i Gunnar Olof Hyllén-Cavallius arbetsrum på Sagomuseet i Ljungby. På väggen ovanför boksåpet pappa Carl Fredrik.

studietiden i Uppsala var en sammanställning av dialektord hemifrån.

”O, vilken fröjd för en nittonårig yngling, sprittande af kraft, lefnadsmot och vetenskapligt intresse, att på detta sätt få ströfva omkring i en bygd, så rik på minnen som Småland då ännu var!” Så skriver han i sina memoarer.

”Äfventyr på äfventyr, lust och lekar, glada jagter i den gröna skogen och vid den blåa insjön, muntra samspråk med ”Moran” i den gamla sparrastugan och med unga täcka bondflickor ute på ängen, brottning och kampekar med bonddrängarna, sång och fina baler på herregårdarna

ömsom med felalekar och midsommardans ute i bygden; och emellan allt detta en rikedom av forntidsbilder, mossiga bautastenar, gamla jordfynd, sagor, sägner, riddarevisor och medeltidskyrkor.”

GUNNAR OLOF fortsätter samlandet under sina år i Stockholm:

”Då omständigheterna icke tillät mig att efter mitt hjertas innerliga önskan använda somrarna för ethnologiska undersökningar af fäderneslandets olika provinser, och då mitt intresse för räddandet af våra folktraditioner alltjemt stegrades, såg jag mig om, huruvida det icke skulle bli möjligt att för dessa skapa

mig ett forskningsfält inom sjelfva hufvudstaden. I sådant ändamål tog jag reda på stadens alla s.k. bondquarter, och infann mig om qvällarna hos de norrländska fogelbönderna på Helsinggården, hos upplänningarne på Stora Gångargården, hos dalkarlarne och jemtarne på Kronan, hos södermanlänningarne till Strömstedts, hos vestmanlänningarne till Risbecks o.s.v. Det fordrades hela min kännedom om svenska folklynnnet, för att ur den här samlade allmogen kunna locka fram allt hvad jag önskade. Men jag tror, att jag i just detta hänseende besitter en obestridlig talang. Snart försvann misstroendet till den unge vänlige kongl. Sektern. Jag bjöd efter omständigheterna på öl och kaffe, gubbarne öppnade på språklådan och förtäljde sagor, sägner och mytiska föreställningssätt i oändlighet. Sjelf satt jag vid ett rankigt bord, belyst af en talgdank och förde protokollet, allt under ideliga spösmål.”

Hemma hos Wendela sitter han gärna i köket och lyssnar när pigan Brita Greta Löfquist berättar sagor för barnen. När han själv bildar familj får Halta-Cajsa i Ryd anställning som barnpiga för att trygga banden till hembygden: ”Hon egde i sitt minne en outtömlig skatt af gamla visor, sagor och sägner, och var in i vår tid en lefvande typ ur vår skogsbygds längst försvunna medeltid.”

Mastodontverket ”Wärend och wir-darne. Ett försök i Svensk Ethnologi” gavs ut från 1863 till 1868, totalt nära tusen sidor. Han tog med sig fru och barn och flyttade hem till Småland. 1866 köpte han släktgården Sunnanvik i Skatelövs socken vid sjön Åsnen på exekutiv auktion. Den hade gått ur släkten 1754.

Även auktionsköpet blir en berättelse. På kvällen då vi besöker

Ljungby ordnar Berättarnätet Kronoberg en berättarkväll på en stor gård nära Bolmens strand. Vibeke Hyltén-Cavallius och Agneta J:son Granemalm berättar ett axplock av sagor och sägner som Gunnar Olof samlade in och nedskrev åt eftervärlden under rubriken "Riddaren av sagornas skatt".

– Jag är ingift i Hyltén-Cavallius-släkten genom min man Jan, berättar Vibeke Hyltén-Cavallius. Han är ättling till Gunnar Olofs bror Gustaf Erik och vi bor i en av flyglarna på Sunnanvik. I huvudbyggnaden bor Gunnar Olofs ättlingar.

VIBEKE BERÄTTAR att Gunnar Olof är den som lägger det högsta budet vid auktionen, men att anbudet inte blir befäst med klubbslag. I stället börjar bönderna dricka konjak och rumla om. Gunnar Olof måste ge sken av att ge sig av, medveten om att auktionsförrättaren riskerade att få betala emellan om bönderna la ett lägre bud (de hade slagit sig tillsammans för att stycka gården). Auktionsförrättaren fick skrämselficka, sprang efter Gunnar Olof och hans ombud och ropade ut gården igen. Så föll äntligen klubban.

Gunnar Olof blir mönsterjordbrukare, ordförande i Hushållningssällskapet och grundar det som ska bli Smålands museum, Sveriges första landsortsmuseum.

1889 går han bort, 71 år gammal.

När 100-årsminnet av Gunnar Olofs födelse firades 1918, överlämnades en fond med hans namn till Lunds universitet som grundplåt för en professur i folkminnesforskning. Två år senare bildades Hyltén-Cavalliusstiftelsen vid Lunds universitet.

Gunnar Olof fick aldrig se en lindorm i verkligheten, även om han anslog en efterlysning med utlovad belöning. Men Berättarnätet Kronoberg har tagit lindormen som sitt märke, och hans älskade hembygd befolkas fortfarande av sagans väsen. Åk dit själv och se efter!

Sagobygden omfattar Ljungby, Alvesta och Älmhults kommuner. Mer information om Sagobygden och Sagomuseet finns här: www.sagobygden.se

Per Gustavsson har en egen webbplats: <http://pergustavsson.nu>

Lagom till 200-årsjubileet kom Folksagan i Sverige, nästan 2000 sidor i tre delar om berättarna, insamlarna och sagorna sammanställda av Per Gustavsson och Ulf Palmfelt, professor emeritus i etnologi och folkloristik vid Uppsala universitet, campus Gotland.

Boken är utgiven av Carlssons förlag i samarbete med Sagobygden och belönades nyligen av Kungl. Gustav Adolfs Akademien för svensk folkkultur.

Två bilder från berättarkvällen i Biskopsvara. På den nedre bilden Agneta J:son Granemalm till vänster och Vibeke Hyltén-Cavallius till höger.

Gunnar Olof Hyltén-Cavallius självbiografiska anteckningar "Ur mitt framfarna lif. Hågkomster och anteckningar" var en julkapp till barn och barnbarn 1882. De lät publicera dem 1929.

Bilder: Nils Blommér's tavlor och Carl Staafs kungaporträtt kommer från Wikimedia Commons
Bilden på Sagomuseet kommer från museets bildbank
Övriga bilder är tagna av Kurt Nord

Brita Gretas sagor

Brita Greta Löfquist, piga hos familjen Hebbe i Stockholm, har ett eget kapitel i delen om berättarna i "Folksagan i Sverige". Här publicerar vi ett utdrag.

WENDELA HEBBE blev snart en centralgestalt i Stockholms litterära liv och på kvällarna anordnade hon litterära salonger i sin lägenhet för den tidens ledande författare och musiker. Wendela Hebbes dotter Signe har berättat att Gunnar Olof Hyllén-Cavallius ofta syntes i aftonkretsen. Men då och då lämnade han "de intressanta samtalen eller musikaliska underhållningen kring gröna lampan och kom utsmygande i matsalen, där Brita Greta satt och berättade sagor för de tre småflickorna. Där brann ingen lampa, ett talgljus var hela belysningen. Vid det stickade Fanny och Thecla, de två äldre flickorna strumpor, Brita Greta stoppade och lagade medan hon flitigt öste ur sitt aldrig sinande förråd av sagor. Lilla Signe snoppade ljuset. I den kretsen trivdes Hyllén-Cavallius synnerligen väl (citrat ur Signe Hebbes minnen).

Tydligt berättade Hyllén-Cavallius själv sagor för barnen Hebbe. I en personskildring av Wendela Hebbe 1845 skriver han apropå de tre barnen: "Vänligare, gladare barn har jag sällan sett. När jag kommer dit samlar de sig omkring mig, smeker mig och ber mig berätta sagor. Det gör gott i hjärtat."

Brita Greta berättade inte bara i köket. På dagarna var de äldre systarna i skolan och Signe var ensam hemma med pigan och fick följa med henne när Brita Greta skulle handla på torget eller hos "speceristen". För

att förmå det lilla barnet att sluta spela låghalt och linka för att få uppmärksamhet berättade Brita Greta sagor och gåtor, som Signe hört otaliga gånger. Här en liten skildring ur Signe Hebbes minnen.

"– Tänk efter nu Signe, vad är det här: När du levde, och jag levde, då förföljde du mig och ville ha mig, nu lever jag och du är död, nu har du mig – vadagnar det dig?

Och den lilla, som otaliga gånger hört gåtans lösning, visste naturligtvis ingenting nu – det roliga var då Brita Greta gav förklaringen. Det kittlade så trevligt det där med den lilla fågeln i jägarens huvudskål.

– Ja, om Signe går ordentligt, så skall jag tala om'et då. Det var en gång en jägare, som förföljde en fågel och ville skjuta eller fånga den, men kunde det aldrig. Jägaren dog och vart begravd. En tid därefter grävde man en grav bredvid hans, och hans huvudskål blev uppkastad på vällen. Då kom den lilla fågeln och satte sig på kanten; så liten som han var, så var han dock för tung, huvudskålen välvde över honom, och då var det som han i sitt mörka häkte kvad: 'När du levde, och jag levde sprang du efter mig och ville ha mig; nu lever jag och du är död, nu har du mig, vadagnar det dig?'

Det var en alltid lika rolig gåta; för den liksom för många andra kunde Signe gå ordentligt flera minuter, men vips haltade hon åter lika uppseendeväckande."

Vad berättade då Brita Greta för sagor för barnen Hebbe? Signe var född 1837 och således bara 6–7 år vid tidpunkten när Hyllén-Cavallius samlade sina sagor. Signe uppgav, när hon berättade minnen från sin barndom, att flera av sagorna som Brita Greta berättade för Hyllén-Cavallius publicerade denne i sin sagosamling. I "Svenska folksagor och äfventyr" anges en del sagor vara från "Norra Småland". Dessa måste vara Brita Gretas sagor.

— — —

På Hyllén-Cavallius' uppmaning skrev Brita Greta också själv ner en hel del sagor och 1844 fick han 16 sagor och några sägner från hennes hand. De är skrivna utan skiljetecken och stor bokstav. De visar att Brita Gretas repertoar inte bara bestod av undersagor utan också fyra skämtsagor, två djursagor, en novellsaga och en legendsaga. Några av sagorna kan hon säkert ha berättat för den lilla Signe, som uppgavs vara lätt-skrämd. — — — Men många av de andra är allt annat än barnsagor. De handlar om otrohet och falskhet, avundsjuka och girighet, dygd och vandel.

Bengt af Klintberg berättar mer om Brita Gretas sagor när han besöker Wendela Hebbes hus den 25 november. Läs mer på baksidan. Vet du något om Brita Greta Löfquists vidare öden? Hon försvinner ur kyrkböckerna, så vi kan inte finna henne.

Den motvilliga men älskade författaren

Ami Lönnroth i dialog med Gun-Britt Sundström och nya boken *Skrivliv*

”Här går man omkring och tror att man är ett original, och så visar det sej att varenda människa känner igen sej och att man är typisk för en hel generation.”

DET LÄTT besvikna konstaterandet gör den 21-åriga Gun-Britt Sundström i sin dagbok i september 1966. Hennes första roman ”Student -64” har just kommit ut. Hon som trodde sig unik måste konstatera att folk känner igen sig.

Så kommer det att fortsätta, ska det visa sig. Tio år senare kommer romanen ”Maken” ut, en bok som fortfarande över fyrtio år senare lever och lockar nya läsare och flerfaldiga gånger kultförklarats. Vi är många som levt med i Martinas Gustavs sjuåriga förhållande, i deras diskussioner och kamp för att kunna förverkliga både tvåsamhet och självständighet – för att till slut gå skilda vägar. (Det orsakade en del hängivna läsares djupa förtvivlan.)

”Jag är bitter på livet som skapade oss för varandra men gjorde det så klantigt att vi inte passade ihop” konstaterar Martina.

I Gun-Britt Sundströms nyutkomna ”Skrivliv. Från första barnet till första boken” får vi träffa förlagorna till båda två – eller det är i varje fall vad vi vill tro. Författaren själv vill

inte gärna gå med på att det skulle vara så enkelt som att Martina är en kopia av henne själv eller att den som kallas R. i denna nya bok, baserad på hennes dagboksanteckningar från 1965 till 1978, skulle vara en exakt förlaga till Gustav.

För övrigt förekommer Gustavförebilden, som i *Skrivliv* kallas R., mest som ett konstaterande i de dagboksutdrag som här kommit med. Vändorna i relationen med R. finns alltså snarare i romanen.

OCH SJÄLV vägrar Gun-Britt att se sin Martina – eller sig själv – som kaxig, ett omdöme som ofta givits den kvinnliga huvudpersonen i *Maken*.

– Martina förknippas med kaxighet men jag ser henne inte så. Jag tycker inte någon människa ska vara kaxig. Det innebär att man tar utrymmet för andra.

Fortfarande presenteras Gun-Britt Sundström som ”författaren till den kultförklarade romanen *Maken*”.

– Motvilligt har jag fått gå med på att det i liten text överst på omsla-

get till *Skrivliv* står ”Av författaren till *Maken*”. Men det är inget jag är glad åt. Ingen recensent förstod när boken kom var det var för en bok. Jag kallade den en förhållanderoman, en diskussionsbok om hur man ska hantera ett förhållande. Men kritiker kallade den en skildring av kvinnlig psykologi.

HUR KOMMER det sig då att den blivit så läst och älskad genom åren?

– Det var uppenbarligen för att läsarna, många läsare, till skillnad från recensenterna, förstått sig på bokens moralfilosofiska diskussion, de frågor som väl de flesta ställer sig om hur man bör leva. Vilket ansvar man har för motparten i ett förhållande.

Som titeln *Skrivliv* antyder är det skrivandet och inte relationerna som har huvudrollen i denna bok. Men relationerna kommer förstås också med, som undertiteln antyder: ”från första boken till första barnet”. Och även om författaren till *Maken* vid det här laget är rätt trött på den outsinliga uppmärksamhet den nu

Gun-Britt Sundström på intervjubesök i Södertälje. Bild: Ami Lönnroth

Av Ami Lönnroth
Journalist och författare
Ordförande Wendelas Vänner

42-åriga romanen har fått, går det inte för läsaren att avstå från att tänka på den vid läsningen av *Skrivliv*. Nya vändor skulle följa. Vi får följa hur en ung begåvad tjej från en frikyrklig medelklassbakgrund banar sig en väg genom studier och snabbt avverkade tentor i filosofi, litteratur, latin samtidigt som hon skriver flera böcker. Hon går på journalisthögskola, blir erbjuden jobb på DN:s kulturredaktion och skulle kunna ha ansetts göra en spikrak karriär.

Men dagböckerna visar att så okomplicerat var det inte alls. Ett

genomgående tema är vandan eller som författaren själv skriver i förordet:

”Jag har tagit på mig den oheroiska uppgiften att ge ambivalensen ett ansikte. Alltid trogen min tvehåg.”

Så här till exempel i en dagboksanteckning från december 1972, när Gun-Britt Sundström har fyra böcker bakom sig och en femte på gång:

”Vill inte leva som författare, i ett vacuum. Jag vill vara kulturredaktör och lärare på JH och latindoktorand också – på samma gång. Problemet är att jag vill leva så många liv NU.”

BLAND ALLA vägval, av vilka Gun-Britt Sundström önskade att hon kunde välja alla, fanns förstås också relationerna. Förhållandet med pojkvännen R. ebbar ut, deras möten blir mer sporadiska. De har lovat varandra att få ha relationer med andra bara de berättar det för varandra. På en förlagsfest träffar hon L. en gift man. Det leder till en djup ömsesidig förälskelse och en hemlig kärleksrelation som varar i fyra år.

Den 31 december 1972: ”Jo jag

vill ha alla dessa liv. DN, JH, latin, skrivandet. Ha pojkvän och ha älskare. Jag vill inte ha det så här rörigt men det blir så därför att jag aldrig klarar av att välja bort något definitivt. Sparar jag på allting av pur sentimentalitet?”

– Jag blev överraskad själv av den energin, säger Gun-Britt Sundström idag. Mycket av vad jag själv en gång skrivit hade jag förstås glömt. Jag ville gapa över mycket.

I PRAKTIKEN lyckades hon också i flera år att göra allt detta samtidigt – eller nästan. Utöver relationerna med R. och L., halvtidstjänstgöring och någon period heltid på DN:s kulturredaktion i flera omgångar parallellt med doktorandstudier och ett tag lärare på Journalisthögskolan, JH.

Tidningskollegorna kan inte förstå att hon inte helhjärtat kastar sig in i detta jobb med hull och hår, det som bland kulturjournalister på den tiden betraktades som höjden av lycka. Då när DN i journalistkretsar ironiskt kallades ”rikslikaren”. Att få vara en i gänget på den mest inflytelserika kulturredaktionen i landet.

Men ”trogen sin tvehåg” hade hon invändningar mot även den uppgiften och ägnade sig hellre åt att redigera sidor och skriva korta texter under vinjetten Motrot än att till exempel recensera romaner. Att dessutom den nyckfulle Olof Lagercrantz

Bild: Harald Borgström

var kulturchef bidrog uppenbarligen till den ambivalenta inställningen.

– Ja, han var en despot och helt opålitlig, fjärran från varje tanke på redaktionsdemokrati. Många vantrivdes, inte bara jag, även om vi på redaktionen också hade härliga stunder av kamratskap och delad arbetsglädje. Jag tyckte däremot mycket om Ingemar Wizelius som tog mig till DN efter att han recenserat min Student-64. Själv trivdes jag varken med att recensera eller bli recenserad. En svår och otacksam uppgift som dessutom skaffar recensenten en massa fiender.

INTE RECENSENT, inte helt och hållet journalist. Utom en kort tid på åttiotalet tillsammans med engagerade journalister som arbetade hårt för att hålla liv i den återuppståndna Stockholms-Tidningen. Men projektet misslyckades. Bo Strömstedts trevare några år tidigare att få Gun-Britt Sundström som kulturchef på Expressen tog hon närmast som ett skämt och avfärdade det med ett skratt.

Vilken yrkesbeteckning passar då bäst? Författare?

– Jag har aldrig tänkt på mig själv som författare i första hand, fortsätter Gun-Britt sitt sovrande bland yrkesidentiteterna. Jag har främst försörjt mig som kulturjournalist och som översättare. Jag är språkmänniska. Det ledde mig till Bibelkommissionen där jag arbetade i tjugo år efter mina tio år på DN. Det var tur att ett så apart jobb dök upp. Det passade mig utmärkt, att ha ansvar för att tycka något om språket.

VI SOM NU läser Gun-Britt Sundströms nya bok från hennes "vilda ungarliv" som hon säger med ett självironiskt skratt, kan inte undgå att slukas av boken som vore den en roman. I varje fall är det så för mig som själv har ett långt skrivliv bakom mig i egenskap av journalist. Men oavsett det så är den också, liksom en gång Maken, en tänkebok om existentiella val – vilket ansvar har man i en relation, ska man skaffa barn, vad ska man bli, hur bevara sin självständighet och ändå känna tillhörighet i en arbetsgemenskap, en politisk grupp, med en partner? Frågor som sysselsätter oss så länge vi lever.

Hur gick det sen?

Gun-Britt Sundström, född 1945, sammanfattar i ett efterord sitt liv indelat i civilstånd:

"19 år som hemmadotter, 14 år ungarliv, 23 år med familj och nu det fjärde livet, hittills två decennier som särbo."

Hon skriver också:

"Skönlitterärt översättande som jag slirade in på under 90-talet var det jag borde ha satsat på från första början. Att få vara en obemärkt konsthantverkare i språk, utan den störande uppmärksamhet kring ens person som författaryrket i allt högre grad drar med sig."

Hennes framgångar som översättare avspeglas också i de många priser som den delen av karriären lett till, senast Letterstedtska föreningens nordiska översättarpris 2017 för nyöversättningen av Sigrid Undsets "Kristin Lavransdotter".

Efter Maken blev det inga fler romaner: "Olycklig nog att skriva en bok blir jag nog aldrig mer", skriver hon i dagboken 1978 kort innan hon föder sitt första barn.

Men ytterligare ett antal böcker blev det, bland annat ett antal barnböcker. Bibliografin upptar nu inklusive Skrivliv sjutton titlar.

Den 7 april 2019 kommer Gun-Britt Sundström till Wendela Hebbes Hus för ett författarsamtal med Ami Lönnroth och publiken. Se programsidan.

NY MEDLEMSAVGIFT

2019!

Se sidan 19!

Socialdemokratis efterglöd

Hur ska man bedöma en bok?

De professionella recensenterna har väl sin struktur i huvet och den säger troligen att man ska spara på berömmet.

ÄVEN OM MAN verkligen gillar boken starkt så ska man som recensent få till minst en invändning på slutet. Den som rubrikmakarna gärna drar upp och därmed får den ett framstå som det sammanfattande omdömet.

Själv är jag inte recensent men har under mina många år som journalist ändå skrivit många artiklar om böcker och gjort många författarintervjuer – den senaste publicerad i detta nummer av *WendelAvisan*.

När jag precis hade läst och blivit svårt förtjust i Björn Runeborgs Augustprisnominerade "Socialdemokratiska noveller", något jag gärna vill förmedla till denna tidnings läsare, fick jag syn på en Facebookuppdatering, gjord av min litteraturrecenserande och bokskrivande vän Lena Kjersén Edman. Där förmedlar hon den norske författaren Jan Kjaerstads alternativa kriterier för litteraturkritik. I stället för de vanliga recensentklyschorna förordar han en undersökning av bokens "tankekraft, besynnerlighet, originalitet, efterglöd och svaghet."

Passar precis på Runeborg, tänkte jag genast. Men svaghet? Ska det ändå vara en knorr som man gör en negativ rubrik på? Lena Kjersén Edmans svar: "Har romanen en svaghet som paradoxalt nog kan utgöra dess styrka? Detta är Kjaerstads mest avancerade kriterium."

Låt mig tillämpa Kjaerstads kriterier på Björn Runeborgs bok:

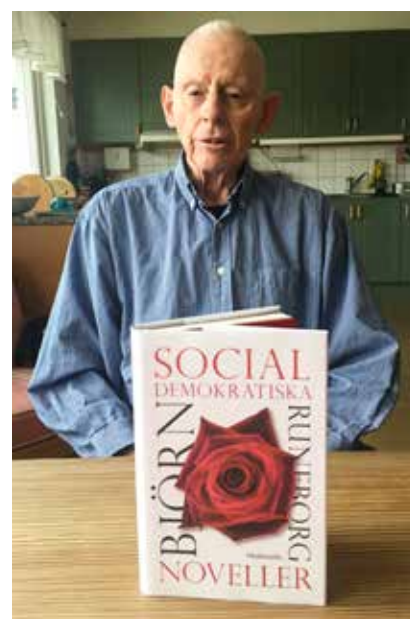
Att komma på en sådan idé som att blåsa liv i våra gamla kända sossar, det vill säga kända för oss födda för rätt många decennier sedan, det kräver tankekraft.

Med Björn Runeborg får vi vara med om hur en ung Kata Dalström, sedermera en av den unga arbetarrörelsens mest kända agitatorer, trotsar både moraliserande flickskolelärarynnor och bekymrade föräldrar för att i maskopi med en ung Hjalmar Branting göra sig omöjlig i högborgerligheten. Och det på ett sätt som vore hon en 1800-talets Pippi Långstrump.

Vidare får vi följa med på en roadtrip tvärsöver amerikanska kontinenten och plocka upp en liftare, den unge collegestudenten Olof Palme. I sällskap med forne trädgårdsarbetaren Sträng, nu sträv finansminister, får vi följa med ut i gamle kungens rosengård i Sofiero och få en lektion i botanik. Och så åker vi tolvans spårvagn med Per Albin Hansson och debatterar neutralitetspolitik med Torgny Segerstedt, klasskampens avskaffande med Z Höglund och Finlandsfrågan med Richard Sandler. När tolvan kommit till Ålstensgatan, kliver Per Albin av, tar några steg och faller död ned.

Mer ska inte berättas här, mer än att också Tage och Aina Erlander förekommer i boken liksom Mona Sahlin, vars namn väl ändå måste vara bekant för en yngre publik.

Snacka om originalitet, ja en besyn-

nerlig sådan. Och helt ljuvlig. Vilken efterglöd dessa utflykter i en författares fantasi lämnar kvar hos mig!

Svagheten då? Den skulle väl i så fall vara den bristande historiska bildningen hos många potentiella läsare. Men som vi vet – det går alltid att googla!

Ami Lönnroth (text och bild)

Björn Runeborg, född 1937 och bosatt i Södertälje, debuterade 1962 och har sedan dess skrivit 33 böcker, varav den senaste "Socialdemokratiska noveller" (Modernista), nominerats till Augustpriset 2018.

Han har fått ett antal litterära priser, bland annat Sveriges Radios romanpris 2008 för "Dag". Utöver romanerna har Björn Runeborg skrivit ännu fler pjäser, ofta för radion men också en för Wendelas Vänner, "Provet" där Wendela och Signe Hebbe utgjorde de kvinnliga huvudpersonerna. Den gavs 2001 och innebar starten på sommar-teatern utanför Wendela-huset som pågick fram till 2013.

Ännu en pjäs av Björn Runeborg, specialskrivna för Wendelas Vänner, ligger och väntar på att bli uppförd, vilket vi hoppas på efter att det nu pågående bullriga kanalbygget är klart och vi får en ny möjlighet till friluftsteater.

Ny bok om August Sohlman

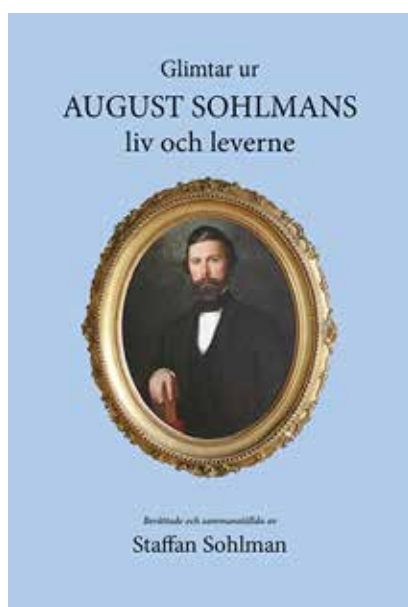
Han blev Hiertas efterträdare som Aftonbladsredaktör 1852 och 20 år senare också far till Wendelas mellandotter Theclas son Armand. Han hette August Sohlman.

STAFFAN Sohlman, välkänd OECD-ambassadör och författare, hann inte fullfölja sin biografi om sin farfarsfar. Den var närmast avsedd för "storsläkten" Sohlman. Staffan dog i september 2017. Hustrun Åsa tog då hand om slutarbetet och har gjort en beundransvärd och snabb insats för att få den tryckt.

Hon visade upp den för Ami (Lönnroth) och mig när hon deltog i en gruppresa i höstas med visning av Wendelas Hus. Därefter har vi varit i kontakt med Åsa några gånger främst för att försöka få klarhet i Theclamysteriet.

August Sohlman kom från mycket enkla förhållanden, vilket tycks ha varit en känslig fråga både i släkten och bland de "forskare" som skrivit om honom. Den officiella fadern hette Pehr Erik Sohlman och modern, som var barnpiga, Anna Catharina. Barnbarnsbarnet Staffan lutar åt att han var "öagta", som det står i församlingsboken och i de första husförhörlängderna, men tycker samtidigt att det är "skäligen ointressant på tvåhundra års sikt", vilket man ju kan hålla med om.

August var uppenbarligen begåvad men utrustad med ett "våldsamt humör". Han blev en glödande skandinavist under studentskandinaviens gyllene år på 1840-talet. Staffan Sohlman har flera trevliga interiörer från alla festligheterna under den tiden. Sannolikt lärde August känna Hierta- och Hebbefamiljerna under dessa år. Även de var aktiva skandinavister och hade bland annat låtit sig charmas av en ung dansk skandi-

navist, som så småningom blev make till Wendelas äldsta dotter Fanny. Han hette Hans Egede Schack och kan nästan betraktas som ett slags köpenhamnsk parallell till August. Han hade, tycks det, samma slags entusiasm, skrivarnit och framtoning som August. Dessutom var båda frivilliga i Danmarks krig.

Alla tre Wendeladöttrarna var begåvade och vackra och deltog med liv och lust i allt firande. Thecla var 15 år 1850 och en teaterbegåvning. Signe, två år yngre, blev, som bekant, operasångerska och pedagog.

Efter universitetsstudier i Uppsala gifte sig August 1852, 28 år gammal, med Hulda Sandeberg, 18 år. Samma år blev han en av de Magistrar som övertog Aftonbladet när Lars Johan Hierta sålde detta "sitt äldsta barn", som han startat 30 år tidigare. Efter några år blev August ensamägare

och chefredaktör. När han dog 1874 i en drunkningsolycka vid Älgö i Saltsjöbaden var han fortfarande ägare till Aftonbladet. Som sådan blev han ledare och talesperson för den liberala opinionen i och utanför Stockholm, en viktig person, menar Staffan Sohlman, och värd en annorlunda och mer omfattande biografi än den han själv åstadkommit.

Staffan ger ett ömsint och fint porträtt av Augusts hustru Hulda, hans farfarsmor. Hon var "en kraftfull och viljestark kvinna, omtyckt men krävande". När August dog utfattig i en drunkningsolycka 1874 hade hon gett livet åt 10 barn. Fyra dog i späda ålder. Övriga sex var Signe 1854, Harald 1858, Nanna 1860, Tora 1862, Arvid 1866 och Ragnar 1870.

ETT TECKEN PÅ hennes ovanliga karaktär och viljestyrka är, menar Staffan Sohlman, att hon 1862 erbjöd sig att adoptera Augusts son utom äktenskapet Armand Bergeron.

Historien med Wendelas dotter Thecla och kopplingen till Hebbe/Hierta nämns bara kortfattat i biografien. Från Theclas synpunkt kan man läsa utförligare i Brita Hebbes biografi om Wendela. Hon hade flera gånger i sitt korta liv bott hos de svenska vännerna och pensionatsägarna Bergéron i Paris. Så gjorde hon också när hon, drabbad av lungsoten, i juni 1861 födde Armand, och i september samma år dog. Armand adopterades genast av familjen Bergéron.

Aftonbladet under Sohlman hade bara en kort officiell notis om dödsfallet. Lars Hierta skriver i ett brev

Staffan Sohlman med sin farfarsmor Hulda Sohlman, född Sandeberg, i bakgrunden och hustrun Åsa vid sin sida. Porträtt troligen målat av Fanny Brate. Bild: Eva Sohlman

till Wendelas dotter Fanny. "Den lumpne Sohlman hade icke en gång det kuraget att själv yttra några ord om Theclas konstnärstalang. Aftonbladet hade både kunnat och bort tillägga något." Den gamla vänskapen, som, med tanke på alla kontaktytorna, kan ha funnits mellan familjerna Hierta och Sohlman var uppenbarligen nu borta. Ingen av biografierna försöker reda ut hur förhållandet mellan Thecla och August uppkom och utvecklades.

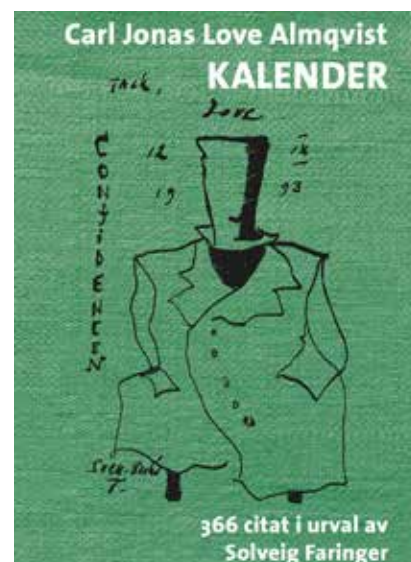
Den på den tiden vanliga familjetystnaden rådde också i familjen Sohlman. Armand inbjöds flera

gångar till det Sohlmanska sommarstället Bedarö och blev mycket god vän med Harald Sohlman, även han sedermera mångårig chefredaktör för Aftonbladet. Ingen av dem var dock medveten om att den andre var en halvbror, skriver Staffan Sohlman.

Per Eric Mattsson

Boken "Glimtar ur August Sohlmans liv och leverne" är utgiven på Författares Bokmaskin. Beställningsadress sasohlman@outlook.com

Ett Almqvist-citat om dagen

"BLOTT SVERIGE svenska krusbär har" är kanske det mest kända citatet av vår store svenske författare, dramatiker, journalist och tonsättare Carl Jonas Love Almqvist (1793-1866).

Krusbär, de kan vara stora eller små, söta eller sura, gulgröna och blanka och nästan genomskinliga, eller röda och luddiga och en del kan ha små hårda kärnor i sig. Så varierade är också de 366 citaten i Almqvistkalendern. Ett utvalt för årets alla dagar av Solveig Faringer. Det är en salig blandning av högt och lågt, roligt och uppmanande, och också lite tossigt här och var när diktaren är på rimhumör i sin ensamhet under många år i Amerika på flykt undan det svenska rättsväsendet.

Det fina omslaget är tecknat av Sven-Bertil Taube.

Solveig Faringer är en författande sångerska och skådespelerska. Intresset för Almqvists verk har följt henne sedan tidig ungdom och är ett livsintresse som slingrat som en röd tråd genom hennes liv och karriär. Möt henne och Almqvistkalendern på Wendelas hus den 17 februari!

1800-talets återkomst i mat, mode och musik

Hösten gick i ett huj, men vi hann ändå med ett antal välbesökta program i vårt kulturhus invid kanalen i Södertälje.

I SKARVEN MELLAN sommar och höst ordnade körledaren Helena Cronholm musikquiz på vår utomhusscen under medverkan av Vox Humana. Ett välbesökt och uppskattat arrangemang trots konkurrensen, inte minst ljudmässigt, från den pågående Södertäljefestivalen.

Söndagen den 16 september var det dags för den årliga utdelningen av Wendelapriset. Dokumentärfilmaren Tom Alandh hade tagit sig an hedersuppdraget att vara prisutdelare och inleda samtalet med pristagarna. För elfte gången hade juryn vaskat fram de vassaste skrivna socialreportagen under föregående år. Två reportageteam från tidningarna Norran i Skellefteå och Sydsvenskan i Malmö delade på prissumman 50 000 kronor. Läs dem på vår hemsida. Dessutom delades ett hederspris ut för reportageboken "Fördel kvinna".

Fullproppat blev det i Wendelahusets stora sal när författaren till succéboken "Ett jävla solsken", Fatima Bremmer, mötte sina läsare den 30 september. Föredraget blev liksom boken om den äventyrs sugna journalisten Ester Blenda Nordström en stor succé. Fortfarande ett år efter att den fick Augustipriset ligger boken på tidningarnas topplistor. En seger också för socialreportaget som vi i Wendelas Vänner värnar om.

Temat för höstens alltjämt pågående föreläsningsserie är 1800-talets mode, mat, musik och sagor. När

Av Ami Lönnroth
Journalist och författare
Ordförande Wendelas Vänner

denna tidning når ut till läsarna återstår bland programmen sagotemat söndagen den 25 november. Då ger Bengt af Klintberg, välkänd etnolog, oss en smak av sagoberättandet på Wendelas tid.

Inledningen på serien den 14 oktober gav oss en fin bild av klädernas betydelse som statusmarkör under olika perioder av 1800-talet när Torekällbergets Catrin Nygårdh och Susanna Lovén höll ett fängslande föredrag. De var själva skrudade som herrskap och tjänstefolk och visade med varsamma händer fram textila dyrgripur ur Torekällbergets museiförråd, sådant som vi aldrig annars får se.

Två veckor senare var det dags för 1800-talets mat. På riktigt. Programmet inleddes med att Sara Jervfors, projektchef för det EU-finansierade projektet MatLust med säte i Södertälje, berättade om 1800-talsmatens återkomst med rena

icke processade köttprodukter och gamla metoder för konservering, bland annat syrade grönsaker. Sen bjöds hela publiken på utsökt närproducerat kött, ost, knäckebröd och grönsaksinläggningar som sköljdes ned med äppelmust.

Stämningen steg som om vi hade bjudits på champagne och så tog kocken och matskribenten Jens Linder vid och kåserade om både egna och sina föregångares kulinariska experiment med 1800-talsmenyer. Bland annat komponerade han mat till teveprogrammet Historieätarna.

Bilder till vänster: Överst Catrin Nygårdh och Susanna Lovén i 1800-talskläder, nedan 1800-talsinspirerade matsmakprov. Bilder: Ami Lönnroth

Ovan: Närvarande vid prisutdelningen var fr v Ulrika Nohlgren, Norran, Emma Leijnse, hederspristagare, Jenny Petersson, Norran, Jens Mikkelsen och Jessica Ziegerer, Sydsvenskan. Saknades gjorde Hussein el-Alawi, Sydsvenskan samt Anna Wikner, Norran. Bild: Birger Svanteson

Ett tredje program på temat 1800-tal hölls den 11 november och då var det musiken som stod i centrum. Helena Cronholm, mångkunnig musiker, berättade och sjöng ur sin 1800-talsrepertoar och spelade på föreningens nyinhandlade digitalpiano.

Utöver detta har vi för första gången haft aktiviteter riktade enbart till barn. I samarbete med Oktoberteatern ordnades spökberrättande i Wendelauset tre gånger under höstlovet. Det är klart att Wendela och Signe går igen – och deras trotjänarinna Thilda!

Nu laddar vi för vårsäsongens program som i år har mycket fokus på musik och dessutom blir ganska almqvistiskt. Välkomna tillbaka till Wendelauset i februari.

Wendelapriset 2019 och andra pris

FÖR TOLFTE ÅRET utlyser Wendelas Vänner tillsammans med Medieinstitutet Fojo Wendelapriset för bästa skrivna socialreportage. Läs om nomineringsförfarandet på vår hemsida www.wendela.se

Juryn för Wendelapriset har fått en ny medlem efter att Ami Lönnroth tackats av. Cecilia Aare är adjunkt i journalistik på Södertörns högskola. Men just nu doktorerar hon i litteraturvetenskap på Stockholms universitet. Som adjunkt har hon undervisat i att skriva reportage och nu skriver hon en avhandling om just reportage. Cecilia Aare är också författaren till läroboken "Det tidlösa reportaget".

Samtidigt utlyser Wendelas Vänner

lokalt i Södertälje Lilla Wendelapriset, en skrivartävling för gymnasieungdomar som vill skicka in nyskrivna texter. Dessutom för en yngre publik, 6-12 år, en tävling om den bästa spökhistorien. Fina penningpriser och publicering väntar. Läs mer på hemsidan!

Wendela inspirerar på Skansen

En eftermiddag i oktober fick vi besök av museipedagoger från Skansen.

De kom för att få lära sig mer om Wendela Hebbe, eftersom hennes tid och hennes bransch finns i en av Skansens många miljöer: Boktryckarbostaden i stadskvarteren.

Museipedagogerna på Skansen arbetar som guider i miljöerna på Skansen.

– Varje miljö har sin berättelse, som börjar med de stora, övergripande tidshändelserna som sedan förs ner på personnivå, berättar Mia Terént, museipedagog.

År 2012 nyöppnade boktryckarbostaden efter en grundlig rekonstruktion med ny inredning och ny berättelse. Här är tidens huvudspår liberalism, borgerlighet och tryckfrihet.

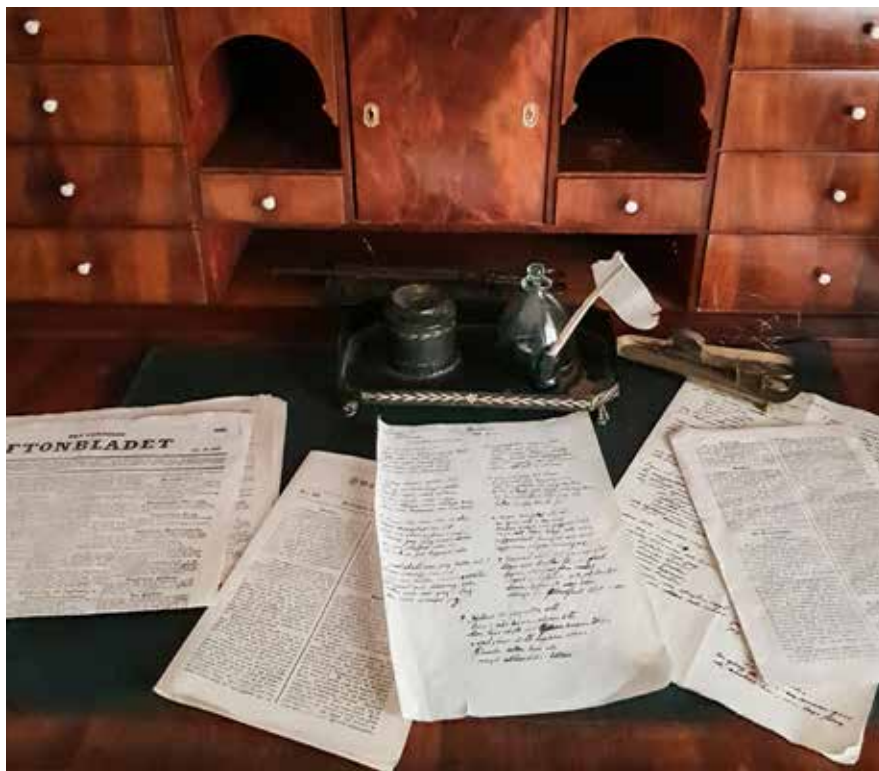
– Nu bor här ett ungt par, som har ärvt ett tryckeri och ger ut tidningen ”Hvad nytt”, berättar Mia.

– Tidningarna är dåtidens mediemedium. Det är spännande att lyfta hur många det är som försöker påverka samhället under den här tiden, menar Mia Terént. Wendela Hebbe är en av dem.

– Vi är i en tid som exploderar både av utgivna tidningar och böcker, tillägger Camilla Sandahl, en av de pedagoger som var med på visningen.

– Det tidiga 1800-talet är inte så känt bland våra gäster, men de flesta reagerar på att de har mycket böcker och att bildning är viktigt.

Camilla Sandahl använder själv gärna skönlitteratur för att försöka hitta tidsandan och vardagen i den tid hon ska gestalta och berätta om.

– Emelie Flygare-Carlén, Fredrika Bremer och Jenny Lind är spännande kvinnor som jag brukar berätta om. Wendela Hebbe är en ny och spännande bekantskap. Nu måste jag nog läsa hennes biografi...
Maria Holmerin Nord (text och bild)

Överst: Tidningar och artikelutkast i boktryckarbostaden på Skansen. Nederst: En uppskattad guidning i Wendela Hebbes hus av Charlotta Tempelman, till vänster, och Ami Lönnroth, till höger med ryggen mot kameran.

DAGS ATT BETALA DIN MEDLEMS- AVGIFT FÖR 2019!

I ÅR SKICKAR VI INTE MED EN FÖRTRYCKT
INBETALNINGSBLANKETT, BARA EN IN-
BJUDAN ATT VARA MED NÄSTA ÅR OCKSÅ!

MEDLEMSAVGIFTER 2019

Vänligen observera att vi har nya medlemsavgifter!

Enskild medlem: 200 kronor

Familjemedlemskap: 250 kronor

Ständigt medlemskap: 2 500 kronor

Inbetalas till Bg 362-0879 eller Swish 123 006 6593

Betalningsmottagare: Wendelas Vänner

DIN MEDLEMS- STATUS

Din medlemsstatus
framgår i adress-
talongen på sista sidan
i WendelAvisan:

Siffra 18: Du har betalat
medlemsavgiften för i
år 2018.

Siffra 66: Du är stän-
dig medlem och har
redan betalat medlem-
savgiften.

Siffra 99: Tillfällig
medlem under 2018.

Om du betalar in
medlemsavgift blir du
ordinarie medlem.

Siffra 17: Vi har inte
registrerat någon in-
betalning för 2018. Det
kan bero på att vi gjort
fel eller att vi saknat
namn på inbetalning-
skortet. Maila oss på
info@wendela.se eller
eller ring 070-661 22 21
så rättar vi till.

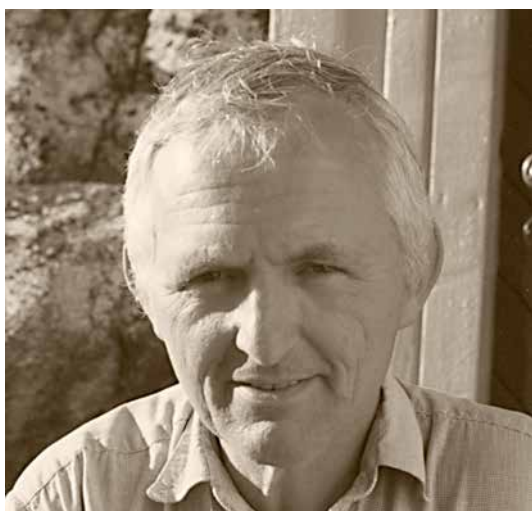
POSTTIDNING B

Wendelas Vänner
c/o Lönnroth Mattsson
Badhusgatan 8C
151 73 Södertälje

PROGRAM

November 2018–april 2019

Inträde 100 kronor, medlemmar i Wendelas Vänner betalar 70 kronor. Programmen hålls, när inte annat anges, i Wendela Hebbes Hus. Kaffe och kaka ingår och serveras från 14:30. Swisha till 123 006 8593 eller betala in till bankgiro 362-0879 för att garanteras plats. Glöm inte namnet! Samtliga program i samarbete med ABF Södertälje/Nykvarn

WENDELA HEBBE OCH FOLKSAGORNA

Söndag 25 november 15.00 i Wendela Hebbes Hus. Bengt af Klintberg, professor i etnologi, om sagoberättande på Wendelas tid, om Wendelas egna sagoböcker och om hennes hushållerska Brita Greta Löfquist från Huskvarna som fascinerade sagosamlaren Gunnar Olof Hylltén-Cavallius (läs om honom och henne på sid. 7–13)

"ÄLSKADE LOVE... BLOTT SVERIGE SVENSKA KRUSBÄR HAR"

Söndag 17 februari 15.00 i Wendela Hebbes Hus Solveig Faringer, sångerska, skådespelerska och författare, kåserar i ord och ton och presenterar sin nytgivna Almqvistkalender. Boksignering. Observera att programmet hålls i Signe Hebbes salong i museet.

"KVINNOSÅNGER – KVINNOLIV"

Söndag 10 mars 15.00 i Wendela Hebbes Hus Eva Nikell och Kristina Håkansson sjunger jazz och berättar kvinnohistoria.

HIERTA, HEBBE, ALMQVIST – MODERNA MÄNNISKOR & VISIONÄRA JOURNALISTER

Onsdag den 27 mars 18.00 Stockholms stadsbibliotek, Sveavägen 73, Stockholm. Obs! lokalen.

Samtal och scener från en dramatisk period när det moderna Sverige föddes. Med Cecilia Sidenbladh, Olof Holm, Ami Lönnroth och skådespelare. I samarbete med Almqvistsällskapet. Fri entré, bokningsbart via <https://biblioteket.stockholm.se>

FÖRFATTARSAMTAL MELLAN TVÅ FYRTIOTALISTER

Söndag 7 april 15.00 i Wendela Hebbes Hus Gun-Britt Sundströms "Skrivliv" – mycket mer än "Maken". Ami Lönnroth ställer frågor och leder samtal med publiken. Se artikel på sid. 14–16.

ÅRSMÖTE, FÖRTÄRING, UNDERHÅLLNING

Måndag 15 april 18.00 i Wendela Hebbes Hus Fri entré. För mer information följ uppdatering på hemsidan www.wendela.se

KOM PÅ BESÖK!

Guidade visningar av museet bokas antingen via restaurangen, tfn 08-550 866 75, eller direkt hos ordförande Ami Lönnroth, mobil 070-324 95 14. Avgift 50 kronor per person.